

57

УПРАВА ЯРИНЪ.

ПРАКТИЧНЫЙ ПОРАДНИКЪ.

Зладивъ

Дръ Величко Григорій.

Зъ Печатиъ Манецкихъ у Львовѣ.

Рѣкъ 1905.

УПРАВА ЯРИНЬ.

Щобы ярина добре удавалась, треба богато пригòднихъ условинь: доброй и добре выробленой землѣ, вòдповѣдного обробленя и плеканя, доброго насѣня и пригòдного климату. За климатъ чоловѣкъ не вòдповѣдає, але всѣмъ иньшимъ вимогамъ можна вдоволити и навѣтъ лихй наслѣдки климату по части усунути.

ДОБРА ЗЕМЛЯ.

Добра пòдъ ярину земля, се земля огорода, управлявана старанно пòдъ ярину вòдъ довшого часу. Она пухка и розсыпчаста и въ нѣй удають ся знаменито всякй роды яринь. Деякй роды яринь, якъ капуста, будутъ гарній и на поли, коли его добре погноити и глубоко зьорати, чи скопати, але значна часть яринь не удасть ся и на найлѣпше справленòмъ поли, коли оно не вòдъ давна обернене на огородъ. Земля мусить мати силу и ей треба часто гно-

ити. Але се не значить ся ще, щобы огородъ що року и то сильно гноити. Знаємо господа-рѣвъ межи священиками, що справляють его пѣдъ зиму правильно що року грубо обѣрни-комъ и дивують ся опѣсля, що мимо того ярина у нихъ не удаєть ся. А оно и не дивниця. Черезъ тото надмѣрне гноєне ярина не може удава-тися, бо переважна часть яринъ не зносить свѣжого погною. Тре-ба гноити лише частину огорода пѣдъ такой ростины, що люблять свѣжій погной, якъ капу-сты, салаты, огѣрки, помидоры, кукуруза и и. и на сѣй части огорода управляти на другій рѣкъ такой ростины, що люблять добру землю, але безъ свѣжого гною, якъ цибуля, морква, редь-ква, редьковця, бураки цвикловй, скорцонера и. т. д. а на третій рѣкъ ростины, що меньше потребують справы, якъ горохи, фасолѣ.

КОПАНЄ.

Землю пѣдъ ярину треба вѣдповѣдно обро-бити. Не вѣсь ярины потребують однаково глу-бокого скопаня. Деякй якъ цибуля, вымагають, щобы землю пѣдъ нихъ скопати мѣлко, иншй, якъ капусты, довгй роды морквы, пегрушка, скорцонера, зимова редьва и т. д. хочуть глубокого скопаня. Рѣголювати огородъ пѣдъ ярину, т. е. скопувати землю дуже глубоко на 80—100 см. и спѣдну веретву выкидувати на верха а верхну давати вѣ спѣдъ, зовѣсь не-потрѣбно. Навѣть для такихъ яринъ, що ко-рѣне свое пускають глубоко. якъ скорцонера, выстарчає копанє на два штихи вѣ глубину,

для иншой ярины беремо оденъ глубокой штихъ. Найлѣпше скопати огородъ пѣдъ зиму гру-быми штихами або зѣорати и такъ полишити безъ заскороджуваня, нехай груды вымерзнуть и скрушѣють. На веснѣ така земля розсыпѣсь легко и справно ей обробити. При копаню на веснѣ и вѣ лѣтѣ треба вѣсь груды старавно розбивати, корѣня тревалои хопты, якъ пы-рею, повѣйки и сосонки вызбирувати и всякй хробы нищити. Нашй копальницѣ сельскй пе-рекинуть рыскалями землю, посѣчуть трохи пырѣй и повѣйку, заглядать зѣ верха граблями и гадають, що ихъ работа добре зроблена. По такѣмъ копаню розростѣсь тревала хопта ще красше а всякй хробы пѣдѣдають цѣле лѣто нащу ярину. Особливо шкѣднй сѣуть борозняки и жовтй або бурожовтй дротянки, твердй хро-бы, що пѣдточують и вынищуютъ богато ростины.

МѢРЕНЄ ГРЯДОКЪ.

Скопавши землю и порозбивавши груды, забираємось до вымѣреня грядокъ. До вымѣру служить шнуръ, привязаннй и звиненнй на двоухъ патыкахъ. Шнуромъ вызначуємо собѣ на-прямъ першой стежки, вытонтуючи ей по при шнурѣ. Зѣ той стежки заскородимо и вырѣв-наємо граблями примежну часть скопаной зе-млѣ. Потѣмъ беремо мѣру, то есть простнй патыкъ на 120 см. за довгй и нею вѣдмѣрю-ємо при початку стежки ширину першой грядки на поперекъ. На кѣнци мѣры втыкаємо оденъ патыкъ зѣ шнуромъ, беремо мѣру и другй па-тыкъ зѣ шнуромъ и вымѣрюємо такъ само дру-гй конецъ грядки, де ветромлюємо другй ко-

нець шнура. По при шнуръ вытоптуемо другу стежку, на 30 цм. широку. Ширини стежки найльише и не мѣряти а вытоптати безъ мѣреня чобѣтми, тѣлько тогда треба при топтаню ставати до стежки лицемъ а не бокомъ, бо иначе буде стежка за вузка. Въ такой способъ одержимо першу грядку, широку на 120 цм. Така грядка найвыгоднѣйша до работы, бо зъ стежки можна всю работу выгодно зробиати а не треба топтати ростины. Мѣсяца на стежку не шкода, бо ростины мають больше свѣтла и мѣсяца свободного. А въ насъ нароблять жѣвки широчезныхъ грядокъ и мусяць опѣсля зъ конечности вытоптувати молодѣ ростины, сидячи на нихъ при поленю або ходячи по грядкахъ при всякой работѣ. Тѣлько при вчасныхъ горохахъ можна робити трохи вузшій (на 1 м.) а при кукурузѣ трохи ширшій [на 140 цм.] грядки. Зъ новой стежки обробимо граблями дальшу часть скопаной землѣ, вымѣряемо нову грядку и т. д. На стежку нагорнемо ще груды, яка по скороженю на грядкахъ лишитъ ся и перетопчемо на ново чобѣтми. Такъ утоптана стежка буде тревала и навѣтъ по дощи не буде угнетатись подѣ ногами. Выкидуване глубокихъ борозень зовсѣмъ непотрѣбне а навѣтъ шкодливе. Въ насъ не буває нѣколи за богато дощѣвъ для ярины а найчастѣйше за мало. Вода дощева збѣгае зъ грядокъ въ борозны и пропадае марно а при сонѣчной погодѣ обсыхають грядки не тѣлько зверху але и зъ бокѣвъ, що вливае дуже шкодливо для розвою ростины. Береги грядокъ обсыпують ся черезъ лѣто а поправляти ихъ годѣ, коли вже суть обсажені чимъ небудѣ. Глубокі борозны або и рѣвцѣ не тѣлько можна,

але и треба выкидувати на мокрыхъ земляхъ. Въ насъ садять часто капуеты на мокрыхъ сѣножатяхъ, и тамъ такой борозны доконьче потрѣбнѣй, чтобы вода уступилась зъ грядокъ въ глубоки борозны, бо въ земли пересякненой водою пѣяка ярина рости не хоче.

СЪЯНІЕ ЯРИНЬ.

На выкопченыхъ грядкахъ сѣемо насѣне яринь, але все въ свѣжо скопану землю. Найльише сѣяти и садити всякѣ ярины рядками. Такой посѣвъ має дуже богато выгодныхъ сторѣнѣ. Выходить тогда меньше насѣня а ростины, размѣщенѣ правильно, мають на всѣ боки досыть простору до розкѣшного розвою, коли при звычайномъ, широкометномъ посѣвѣ посядуть въ одномъ мѣсяци за густо, въ другомъ за рѣдко. Ярина выгледае въ рядкахъ далеко красше, але що найважнѣйше, то при посѣвѣ рядками вѣдпадае найприкрѣйша и найдорожша часть работы, то есть полене. Коли все рости рядами, то помежи ряды вытне ся молоду хопту сапою або якъ де инде называють мотыкою а тѣлько подекуды вырве ся яку хоптицю зъ самыхъ рядкѣвъ и то вже звычайно при перерываню ростины, за густо посѣяныхъ.

Що то значить полене при звычайномъ посѣвѣ, се знаютъ дуже добре нашѣ господынѣ зъ еумного досвѣду. Що то жѣнокъ высидитъ ся черезъ лѣто по грядкахъ, выбираючи хопту за хоптою. И хопту и заходу безъ кѣнца, такъ що иншѣй волять купувати готову ярину, якъ самѣ управлять. А сапою вытне ся скоренько шкодну хопту и зробиеть ся ще добро, бо зрушитъ ся землю. А се незвычайно важна

рѣчь. Землю mezi ростинами треба часъ вѣдъ часу мотыкою зрушати, посапати. По дощакъ и при пѣдливанию въ посуху заскоролуплюеся земля и недопускае до корѣнцѣвъ воздуху и поживи.

Насѣня высепаеся пушкою въ мѣлкй рѣвцѣ. Дуже выгѣдно робити рѣвцѣ марками, т. е. граблями зъ вѣдповѣднымъ числомъ довгихъ зубцѣвъ. Коли на грядцѣ хочемо зробити пять рядкѣвъ то въ граблиску буде пять зубцѣвъ, оба крайнй на 10 см. вѣдъ краю а прочй три на 25 см. вѣдъ себе. При чотырохъ рядкахъ середнй зубцѣ вѣддаленй на 33 см. вѣдъ себе, при шести на 20 см и т. д. Найнотрѣбнѣйшй суть марки на 5 и 4 зубцѣвъ, бо наибѣльше яринъ сѣемо въ 4 або 5 рядкѣвъ, тожъ не буде се зовсѣмъ утяжливо поробити собѣ два такй граблиска до ужитку. Выправнй огородникъ робить рѣвцѣ на вгядъ безъ всякой мѣры простымъ патыкомъ.

Сѣяти треба рѣдко, а коли не вдалося посѣяти мѣрно, то опѣсля треба перервати. Сѣеся кождый рѣдъ ярины окремо, не все на купу. Кождый знае, якй выгядъ мають грядки нашихъ селянъ, де цибуля, морква и петрушка ростуть на одной грядцѣ, боки грядокъ обсаженй густо бураками и тычною фасолею. Все никле, замшене, кожда ростина дрѣбна, перешкадкае другѣй въ ростѣ и видѣ, не маючи де розвинути.

Насѣне сѣеся мѣлко, за глубоко посѣяне сходитъ зле и не розвиваеся правильно. Не повинно бути на насѣню бѣльше якъ два разы тѣлько землѣ, якъ насѣне за грубе. Выходить отже, що треба все сѣяти досыть мѣлко.

ДАЛЬШЙ РОБОТЫ.

Зъ посѣвомъ работа при управѣ ростинъ ще не скѣнчена. Требе хопту зсапувати и зполувати, зъ густый посѣвъ прорывати, зрушувати землю, пѣдгортати ростины а при посуеѣ и пѣдливати. Деякй ярины, якъ вчасна редьковця, карафиолы, селеры, салата, люблять, щобы ихъ ненастанно пѣдливати. Декуды розумѣють у насъ пѣдливане такъ, що возьме дѣвчина коновчину воды и поросить нею зверху кѣлька грядокъ и на тѣмъ конецъ. Такъ тѣлько подурить ся ростины а хосенъ невеликй. Пѣдливати треба не конче часто, але вѣдъ разу досыть воды выляти. Для деякихъ ростинъ выстарчить пѣдливане разъ на двѣ недѣли, иньшимъ треба частѣйше помагати. Добре такожъ пѣдливати розпущеною гноѣвкою, бо такъ дѣстануть ростины вѣдъ разу и вогкѣсть и поживу.

НАСѢНЕ.

Дуже важною справою при управѣ яринъ есть добѣръ насѣня. И земля буде найлѣпша и оброблене добре, але якъ насѣне лихе, то нѣчого не удасть ся. Насѣне лихе або не походитъ, бо выстрѣляе, або ярины зъ него нужденнй, лыкавы и несмачнй. При купнѣ насѣня треба добре уважати, у кого купуеся. Лѣпше дорожше заплатити за лѣпше насѣне, якъ засѣвати тале а кепске. Заки пересвѣдимомъ ся зъ молодыхъ ростинъ, що они до нѣчого, то вже запѣзно на новый засѣвъ а земля лише разъ родить. И власне насѣне дуже

часто не певне, бо у насъ оно зводить ся. Мы не вмѣмо коло насѣня ходити и плекаемо высадки въ малыхъ размѣрахъ, такъ що цвѣтъ перемѣшуеъ и добре насѣня переводить ся.

ПОДЪЛЪ ЯРИНЪ.

Ярины дѣлимо на : 1) капусты, 2) такі ростины, якихъ корѣнь йде на ярину, 3) салаты, 4) цибулястї, 5) шпинаты и щавь. 6) огѣрковатї, 7) стручковї, 8) ростины, зъ якихъ стовпцѣ листкѣвъ суть до ужитку, а крѣмъ того ще хрѣнъ, шпараги, вчаснї бараболѣ, сунїцѣ, кукуруза и макъ.

КАПУСТЫ.

Капустѣвъ маемо слѣдующї роды : калѣфіоры, капусту звычайну, капусту червону, волоску, бруксельку (зъ рожами), ярумжъ або капусту листову и калѣрену. Всѣ капусты садить ся на свѣжѣмъ гною. Найлѣпше давати гнѣй вже въ осени и переорати. Всѣ капусты треба обсапати и подгорнути.

КАЛѢФІОРЫ.

На вчаснї калѣфіоры высѣваеъ насѣне 20—24 серпня и опѣсляникуеъ т. е. розсаджуеъ на 5 см. далеко до зимного инспекту въ пропускальну землю, перемѣшану зъ пѣскомъ. Въ зимѣ накрываеъ вѣкнами а въ бѣльшїй морозъ матами и гноемъ. При краснѣй погодѣ треба воздухъ вѣдсѣжувати. Высаджуеъ въ серединѣ марта або якъ въ иньшѣмъ роцѣ ажъ початкомъ цвѣтня въ дуже гнѣйну землю въ три

ряды що 60 см. Якъ за мало гнѣйна, то робить ся ямки, всыпуеъ гною и въ той гнѣй садить ся. Такожъ на весну сѣеъ якъ найскорше въ инспектѣ и высаджуеъ въ другѣй половинѣ цвѣтня. На пѣзнї калѣфіоры высѣваеъ въ серединѣ цвѣтня або ще и зъ початкомъ мая на грядцѣ, пересажуеъ, якъ росада выросте велика, на грядки въ трохъ рядахъ на 70—80 см. далеко. Чимъ вышїй и бѣльшїй калѣфіоры, тымъ дальше вѣдѣ себе ихъ садить ся. Дуже добре обсаджувати ними краѣ грядокъ зъ огѣрками на 1 м. або 1 м. 20 см. вѣдѣ себе. Тогда въ осени будутъ они мати величезнї головы. Зъ вчасныхъ гатункѣвъ найлѣпшїй правдивый ерфуртскїй карликъ, але его насѣне дуже дороге, дальше гагскїй карликъ зъ дрѣбнымъ листемъ, зъ пѣзнихъ добрый есть альжирскїй або ще лѣпше Велиганъ осѣнный (Veitch's Riese).— Калѣфіоры вчаснї потребуютъ дуже частого пѣддливаня и скроплюваня. Кто не мае часу и охоты до того, нехай дармо ихъ не садить, бо шкода заходу. Пѣзнї гатунки удають ся добре и безъ пѣддливаня, если роцъ хоть трохи перепадистый, але и они суть вдячнї за всяке пѣддливане. Если въ осени въ деякихъ калѣфіорахъ не вытворились рожѣ, то зъ корѣнемъ вбиваеъ ихъ въ вогкїй пѣсокъ въ пивницї и тамъ ще пороблять ся рожѣ.

КАПУСТА ЗВЫЧАЙНА або БѢЛА.

Высѣваеъ насѣне при вѣнци марта або зъ початкомъ цвѣтня на грядкахъ добре выробленыхъ, але не свѣжо гнѣйныхъ, а такожъ на окремыхъ росадникахъ. Добрї росадники робимо въ той спѣсѣбъ. Мѣсе на росадникѣ

выбираєсь сонѣчне въ полудневѣй выставѣ. Зверха скидуємо на оденъ штихъ глубоко верхну верству землѣ на бѣкъ и даємо на спѣдъ кѣньского гною, але не грубо. На се посыпуємо на ново вѣдложеноу на бѣтъ землю и засѣваємо. Цѣлый росадникъ обставляємо наоколо очеретомъ або житнымъ околотомъ, щобы и курры доступу не мали и росада мала захистъ вѣдъ вѣтру. Кѣньскій гнѣй даєсь на то, щобы огрѣвавъ землю вѣдъ споду. Кто хоче мати дуже вчасну капусту, на жнива, той нехай засѣває насѣне въ инспектѣ вже въ початкахъ марта а высаджує при кѣнци цвѣтня. Росада зъ звычайной грядки, если ще си засѣєсь рѣдко, єсть грубша и тревальша вѣдъ росады зъ росадника або зъ инспекту. Зъ росадникѣвъ або грядокъ высаджуєсь росада около 20—25 мая або и зъ початкомъ червня, если маємо єередновчасный гатунокъ. Добре почекати на дощъ, бо зъ пѣдливанємъ посаженои росады клопѣтъ и мало хѣсна. Садить ся на грядкахъ три ряды що 60 цм. на перемѣну а не одна рогтина противъ другой. Найлѣпшии гатунки: цукрова ерфуртска и бруншвицка, такожь магдебурека, украиньска, голяндека, грецка и т. д. Вляйхѣельдека має великѣй але дуже рѣдкѣй головы, фильдека и касельска рогте въ головы острокѣнчастѣй. Въ инспектахъ сѣєсь „вчасну малу“ або „вчасного круглого Великана“. Вчасну малу садимо густѣйше, на 50 цм.

ЧЕРВОНА КАПУСТА.

Садить ся такъ само якъ бѣла, але трохи густѣйше (на 50 цм.). Гатунокъ: „ерфуртска Чорна Голова“. Уживають си до салатъ.

ВОЛОСКА КАПУСТА.

На вчасну сѣєсь до инспекту. Гатунки до того: Святоиваньска або вѣденьска. Высаджуєсь при кѣнци цвѣтня на 40—50 цм. далеко въ три ряды. На пѣзну сѣєсь въ другѣй половинѣ цвѣтня и высаджуєся зъ початкомъ червня на грядки въ три ряды що 60 цм. Пѣзний гатунки: Обервилъе (Aubervilliers) и Верти (Vertus).

БРУКСЕЛЬКА або КАПУСТА зъ РОЖАМИ.

Высѣваєсь на росаднику або на грядцѣ въ початку цвѣтня, росаджуєсь около 20—25 мая въ двохъ рядахъ на 80 цм. далеко. Въ осєни показують ся на пни дрѣбнии головочки и зъ нихъ дуже смачна ярина, смачнѣйша якъ зъ волоскои капусты. Брукселька може довго стояти на пни, бо не мерзне такъ легко. Гатунокъ: ерфуртска пѣввысока. Брукселька розвиваєсь дуже добре, коли нею обсаджуємо грядки огѣркѣй.

КАЛЯРЕПА.

Вчасна калярепа высѣваєсь въ инспектѣ зъ початкомъ марта а высаджуєсь въ серединѣ цвѣтня въ чотыри рядки що 25 цм. Треба си кѣлька разѣвъ обсапати, такожь пѣдгорнути и зъ часта пѣдливати, если хочемо, щобы калярепки були смачнѣй и деликатнѣй. На пѣзнѣйшии ужитокъ сѣєсь на грядцѣ кѣлька разѣвъ до року и пересащуєсь, якъ росада пѣдрогте,

послѣдній разъ высѣваеь около половины линія а высаджуеь въ серединѣ серпня. Така найпознѣйша калярепа еьт найделикатнѣйша и найлѣпша до переходаня на зиму, але дѣйде лише зь вчасного гатунку. Вчаснї гатунки: Королева вчасныхъ або вѣденська бѣла.

Великї познї гатунки высѣваеь при кѣнци цвѣтня або зь початкомъ мая и переса-джуеь велику вже росаду въ 4 ряды що 50 см. Познїй гатунокъ: Голїать синїй або бѣлїй. Познїхъ гатункѣвъ, хоть якъ великї, не долюблюють, бо меньше смачнїй, якъ дрѣбна бѣла калярепа. Калярепа еьт тымъ выгѣдна до управы, що можна си садити въ досыть затѣ-ненихъ мѣсяцяхъ, десь пѣдъ деревами, коло будынкѣвъ и въ загалѣ въ мѣсяцяхъ, де иньшї рослины черезъ бракъ сонця не удають ся. Такожъ и на опорожненихъ грядкахъ н. пр. зь гороху, можна ще въ линїи або серпни са-дити каляренку. Если погноимо таку грядку, то каляренка буде бѣльша, на пѣснѣй земли меньше.

ЯРМУЖЬ або КАПУСТА ЛИСТОВА.

Ярмужь не має головокъ, а уживаеь зь него листе въ зимѣ, коли вже перемерзне вѣдъ морозу. Сѣеь его въ початку мая, пере-саджуеь 15 до 20 червня або познѣйше. Вдо-воляеь и гѣрше справною землею. Въ насъ мало его плекають але все добре его трохи мати, бо въ зимѣ можна просто зь грядки зривати и яко свѣжу ярину до ужитку мати. Веснїй паросты такожъ придатнї на ярину. Потребуеь богато омасти, чтобы бувъ смачнїй.

Гатунокъ: низкїй ерфуртскїй кучерявїй и ер-фуртскїй зимовїй.

ЯРИНЫ, ЯКИХЪ КОРѢНЄ СЛУЖИТЬ до УЖИТКУ.

Тї ярины не люблять, крѣмъ селерѣвъ, дуже гнѣйного поля и сѣеь ихъ въ такѣй зе-мли, де попередного року гною н. пр. пѣдъ капуету, кукурузу и т. д. На гною они не сма-чнїй, паршивѣють, дѣстають богато бѣчнихъ корѣнцѣвъ и скоро гнїють. Ярины тї еьт: морква, бураки, петрушка, рѣпа, редьковця мѣ-сячна, редька квартална, редька зимова, бруква, селеры, чорнїй корѣнь, пастернакъ и т. д.

МОРКВА.

Моркву вчасну сѣеь якъ найвчаснѣйше на веснѣ, отже въ мартѣ або зь початкомъ цвѣ-тня. Можна такожъ сѣяти пѣдъ зиму и тогды ще скорше придатна до ужитку.

Познїй гатунки до ужитку осѣйного, зимо-вого и весняного сѣеь въ цвѣтнї и маю а хто хоче мати на веснѣ молоду моркву, той вы-сѣваеь около 15 линїи и пѣдъ зиму прикры-ваеь грядку соломѣю и гноемъ.

Сѣеь рядками, пять рядкѣвъ на грядку. За густу моркву прорываеь на 3—5 см. Зь вчасныхъ гатункѣвъ найлѣпшїй: париска ка-рота (дуже кудя и найвчаснѣйша) и герандѣ, зь середновчасныхъ вантейска (найлѣпша зь усѣхъ гатункѣвъ), зь познїхъ: Non plus ultra, гамбургска червона и темночервона Vic-

tozia. Морква не дасть ся переховатъ въ пив-
ниці, бо гніє, треба єи закопати въ земли
въ малыхъ кѡнцяхъ, пересыпуючи поодинокѣ
версты пѣскомъ або землею.

БУРАКИ.

Садять ся въ цвѣтні въ чотырохъ ря-
дахъ що 40 см. Якъ зѡйде кѡлька ростинъ на
купѣ, то прорываєсь и насаджувєсь въ тѣ мѣ-
сця, де насѣне случайно не зѡйшло. Сѣяти бу-
раки на росаднику и потому пересаджувати
не єсть практично, бо и работа подвѡйна
и такѣ пересаджуванѣ бураки єуть въ загаль
дрѡбнѣйшѣ. Хопту треба зсѣкати, бураки обса-
пати и трохи пѡдгорнути. Найлѣпшѣй на цви-
кли єсть чорный, деликатесовый ерфуртскѣй
буракъ. Вѡнь єсть довгѣй и дуже мягкѣй. На-
вѣтъ и наибѡльшѣй бураки не мають зовсѣмъ
лыка, але на борщъ не придатнѣ, бо вѡдъ нихъ
борщъ чорнѣє. До всякого ужитку єуть добрѣ :
египетскѣй пласкѣй, темночервоный зъ темнымъ
листомъ, Викторѣя зъ темнымъ листомъ, а най-
лѣпшѣй, що до выдатку и формы а такожъ до-
брѣй въ смаку єсть „кармазиновый кулистый“.
Бураки кармазиновѣ мають видъ кулѣ, зов-
сѣмъ гладкѣй безъ бѡчныхъ корѣнцѣвъ и вели-
чезнѣй.

ПЕТРУШКА.

Петрушка не любить свѣжого гною, бо
дуже розкорѣнюєсь и оцѣсля гніє. Она зносить
пѡвтѣннѣ, буде отже зъ боку деревъ и за бу-
дынками. Сѣєсь вчасно на веснѣ або пѡдъ зи-
му въ пять рядкѡвъ. За густу треба перер-

вати на 5 см. вѡддалєня. Гатунки : коротка
цукрова (вчасна, але гѡрше переховуєсь) и довга
бѣла. Довгу петрушку можна лишати на гряд-
цѣ черезъ зиму и переховуєсь єи звичайно
такъ само якъ моркву.

Низенька кучерява петрушка не має ко-
рѣня а служить тѡлько до убираня полумыс-
кѡвъ або яко зелень на закрышку. Найкрасна
єсть „карлова перфекція“.

РѢПА.

У насъ мало плекають рѣпу на ярину.
Сѣєсь єи такожъ рядками — великѣй гатунки
въ чотыри а дрѡбнѣй въ шѣсть рядѡвъ, зъ по-
чатку весни на ужитокъ лѣтнѣй а въ сере-
динѣ лишня на ужитокъ осѣннѣй и зимовѣй.
Прорываєсь на 5—10 см. якъ до гатунку. Ду-
же смачна єсть тельтовска рѣпка, але удаєсь
тѡлько на пѣскахъ. Не на пѣскахъ сѣєсь кру-
глу бѣлу Джерси або ерфуртску пѡвдовгу, мо-
нахѣйску маєву, на зиму добра єсть бѣла зи-
мова пѡвдовга и петровска.

На гнѡйнѡмъ поли єсть рѣпа несмачна.

РЕДЬКОВЦЯ МѢСЯЧНА.

Сѣє ся першѣй разъ въ половинѣ або при
кѡнци марта, а дальше пѡсля потреби въ по-
ловинѣ цвѣтнѣя и пѡзнѣйше що три тижнѣ.
Такъ сѣють єи въ инсектѣ для вчасного
ужитку. На грядцѣ сѣє ся 6 до 7 рядѡвъ
въ рѡвцѣ на 1 до 1½ см. глубоко. За густѣй
засѣвъ перерыває ся на 3 до 5 см. Любитъ
редковця пухву але не свѣжо гнѡйну землю,

сонѣшну выставу и затишне мѣсце. Треба єи часто подливати. Дуже смачна и мягонька єсть редьковця въ осени, коли єи посѣяти при кѣнци сернія або зъ початкомъ вересня. Першій весняный засѣвъ нищить звичайно мушка, хиба грядки дуже часто зливати и мушку нищити. Можна єи нищити, коли полотно намаже зя мазею и понадъ грядки пересуває ся. Перелякані мушки скачуть и стрягнуть въ мази. Добрымъ средствомъ на мушку єсть вѣдваръ зъ полыну. Поляти нимъ грядку, то на довшій часъ всяка мушка щезне зовсѣмъ. Але и безъ того нищєня другій засѣвъ редьковцѣ вже вдає ся, єли єи подливати. Осѣнный засѣвъ удає ся чудесно безъ всякого подливаня.

Гатунки вчаснї а круглі суть: червона кругла (non plus ultra), вчасна але скоро трупшїє, рожева зъ бѣлымъ хвостикомъ, гамбургска кругла. Зъ подовгастьхъ гатункѣвъ добра єсть париска червона зъ бѣлымъ кѣнцемъ и бѣла вчасна. Зъ довгихъ гатункѣвъ дуже выдатна єсть багряно-червона зъ бѣлымъ хвостикомъ а зъ усѣхъ найлѣпша єсть бѣла „Сопля“ (Eiszapfen). Она єсть довга, майже прозрачна, довго не трупшїє и въ смаку дуже деликатна.

РЕДЬКВА ЛѢТНА або КВАРТАЛЬНА.

Садить ся при кѣнци цвѣтня и пѣзнїйше въ вѣдетунѣ що мѣсяць. На грядцѣ садить ся въ пятьохъ рядкахъ, що 30 см. по три зерна побѣчь себе, але не зовсѣмъ одно на другѣмъ. Посѣчи грядку, сполоти и часомъ зрушати

и подляти. Чимъ вчаснїйшїй засѣвъ тымъ бѣльше треба подливати, осѣнный высѣвъ або въ сернии не потребує сєго зовсѣмъ. Гатунки зъ лѣтнихъ: бѣла Гайнемана деликатєсова, золото-жовта масва, зъ осѣнныхъ: бѣла монахїйска до пива и червена овальна.

РЕДЬКВА.

Редьква зимова садить ся на добрѣй але не свѣжо-гнойнѣй землі, найскорше при кѣнци червня або зъ початкомъ липня въ чотыри ряды що 30 см. и то по 3 зерна.

Вчасно на весну посажена выстрѣлює, а що не выстрѣлить то порохнає и не доужитку на зиму. Якъ зерна зѣйдуть и подрѣстуть троха, то перерыває ся такъ, щобы лише одна редьква росла на мѣсци. Сапати, полоти, трохи подгорнути, якъ сухо то и подляти часомъ. Гатунки: париска цилиндрова чорна, пласка чорна, ерфуртска кругла, довга сина.

БРУКВА.

Сѣсь въ половинѣ мая на негноєнѣй грядцѣ не густо, щобы росада була крѣпка и розсаджуєсь въ другѣй половинѣ червня або ще й зъ початкомъ липня въ чотырохъ рядкахъ що 40 см. Можна садити и на гнойнѣй землі, а тогды бруква єсть бѣльша, але меньше смачна. Удаєсь и на поли и добра єсть тымъ, що всякї пустї грядки зъ подъ гороху, вчасной калярепы, вчасной бараболѣ и т. д. можна ще досѣть пѣзно нею обсадити. Варена єсть добра зъ бараниною або тов-

стою вепровиною. Гатунки: Ябкова жовта а також „перфекція“ и „жовтый бурочервоний Великанъ“.

СЕЛЕРЫ.

Селеры суть выняткомъ зъ яринь, якихъ корѣнь уживаєсь, бо любить землю дуже справну. Але и они лѣпше ростуть не на свѣжѣмъ гною. Тожь найлѣпше садити ихъ на доброй земли, справной зъ попередного року, а коли такой нема, то гной дати ще въ осени и перекопати на зиму.

Селеры сѣсь зъ початкомъ марта въ инспектѣ, або въ скринкахъ въ покою, въ половинѣ цвѣтня добре ихъ пикувати то есть розсадити рѣдше а зъ початкомъ мая посадити на грядкахъ въ чотырохъ рядахъ що 40 см. Треба ихъ дуже подливати, щобы були ладнѣ, безъ подливаня удають ся лише въ перепади-стый рѣкъ. Гатунки: великій ерфуртскій зъ короткимъ листомъ, гладкѣ кулистѣ великаны, коротколистѣ ябковѣ и др. У насъ ужитокъ селерѣвъ досыть ограниченный, на заходѣ жадна кухня бовъ нихъ не обійдєсь до салатъ, зупнѣ. и т. п.

СКОРЦОНЕРА або ЧОРНЫЙ КОРѢНЬ.

Управа скорцонеры у насъ майже незвѣсна. А шкода, бо она належить до дуже деликатныхъ яринь, въ смаку подобна до шпарагѣвъ, тѣлько бѣльше сипка. Управа си дуже проста и безъ заходу а що въ зимѣ на грядцѣ не мерзне, то можна си уживати на веснѣ за-

разъ, якъ земля розмерзне ся, въ той часѣ, коли нема жадной свѣжої ярины. Сѣсь си въ чотыри, або пять рядѣвъ, за густый посѣвъ прорываєсь на вѣддаль що 3—5 см. Земля має бути глубоко скопана, найлѣпше на два штихи, але нѣякъ не може бути свѣжо погноена, бо скорцонера не удалась бы. Сѣяти треба якъ найвчасѣйше, скоро тѣлько земля обсохне а уживаєсь тогды въ осени и на весну слѣдующого року. Можна такожъ сѣяти въ лѣтѣ, найлѣпше въ серпни и вересни а уживаєсь тогды на друге лѣто. Хотяй значна частина выстрѣлить и зацвите, то се корѣню нѣчого не шкодить. Обсапати кѣлька разѣвъ и прорвати хопту зъ рядѣвъ, се вся работа коло тої невыбагливой ярины. Уживати треба свѣжо добутой зъ землѣ, бо инакше тратить смакъ. Кто хотѣвъ бы си въ зимѣ зъ землѣ добувати, мусить си прикрыти гноемъ, щобы земля не замерзла. Въ пивници переховуєсь въ пѣску досыть лихо. Варить ся въ водѣ зъ молокомъ, очевидно обскробану и выдаєсь якъ шпарагѣ зъ масломъ и булкою. Гатунки: російскій великанъ и Вульканъ.

Бѣлый и вѣсеяный корѣнь суть въ способѣ управы, въ смаку и ужитку подобнѣ до скорцонеры.

ПАСТЕРНАКЪ.

Пастернаку у насъ не люблять. Має вѣнь смакъ нудно-солодкавый и выглядає якъ довга и велика петрушка. Сѣсь его и управляє якъ петрушка, але тѣлько въ чотыри ряды. Гатунки: „довгий бѣлый англійскій“, „гернсейскій“ и „студентъ“.

САЛАТЫ.

У насъ уживаєсь загально на салаты тѣлько звычайной салаты головчастой, такъ що ей тѣлько и называєсь салатою, колижь де инде єсть богато родѣвъ рoстинь, що ихъ на салаты спотребовують. Крѣмъ звычайной салаты єсть ще салата римска, ендивія звычайна и ескаріюлька, салата листкова або рошпонка, цикорія, рѣжуха огородова и кернична и. и. — Салаты потребують землѣ гнѣйной и добре выправленной, частого пѣдливаня, рошпонка вдоволяєсь якою небудь землею и обходомъ.

САЛАТА ГОЛОВЧАСТА.

Салату вчасну засѣваєсь въ инспектѣ въ половинѣ сѣчня а высаджуєсь при кѣнци марта або и зъ початкомъ цвѣтня на грядки въ пять рядѣвъ дрѣбнѣйшій а въ чотыри бѣльшій гатунки. Пѣзнѣйше сѣєсь зъ початкомъ марта въ инспектѣ а высаджуєсь зъ початкомъ цвѣтня и пѣзнѣйше, такожъ сѣєсь въ цвѣтнѣ и маю на грядцѣ звычайнѣй и пересадуєсь въ мѣсяць пѣзнѣйше. На осѣнный ужитокъ можна сѣяти въ початку серпня и высадуєсь въ вереснѣ. Замѣсть невыгѣдного найвчаснѣйшого высѣву можна сѣяти зимовій гатунки зъ початкомъ вересня а пересадити на грядки зъ початкомъ жовтня. Робити ся тогды малі валы (на 20 см.) въ напрямѣ вѣдъ веходу до заходу и въ заглубленяхъ межи валами садити ся росаду що 20—30 см., въ заглубленяхъ тому, щобы рoтины мали заслону вѣдъ зимового сонця. На веснѣ зъ той салаты

будуть дуже вчасно великій головы. Лѣтомъ головчаста салата дуже скоро стрѣляє. Досєть довго тримаєсь бурій Упертюхъ и Любимецъ Рудольфа.

Найвчаснѣйшій гатунки до инспектѣвъ и вчасного высѣву суть: цѣсарска (тѣлько до инспектѣвъ), жовта камѣнка и Любимецъ Рудольфа (дуже жовта и круха зъ середновеликими головками). Пѣзнѣйшій салаты: жовта ерфуртска, цѣсарь Вильгелмъ II. (зъ величезными крухими головами), париска жовта цукрова, бурій и жовтій Упертюхъ люблянська ледова (зъ дуже великими головами, але зъ сильными, хотъ крухими стовпцями листовыми). Зъ зимовыхъ гатункѣвъ добріє суть: Нанзенъ и Ледова голова.

Салату пѣдѣдає дуже борознякъ и дротянка. Если спостережемо, що салата вяне, тогды треба ей пѣдсадити патыкомъ и при корени знайдемо напевно якогось хроба. Если бы єго не убити, то знищить богато другихъ рoстинь.

Щобы салата була круха, треба ей зъ чаета пѣдливати навѣть и розпущеною гнѣвкою.

САЛАТА РИМСКА.

Салату римску знають у насъ дуже мало а ужитокъ зъ неї такій самый, якъ зъ головчастой, тѣлько стовпцѣ листовій въ неї суть грубшій, але за то крухій. Має ся салата ту добру прикмету, що можна ей мати середъ горячого лѣта, коли головчаста салата дуже стрѣляє.

Сѣсь ви зъ початкомъ мая и пѳзнійше, пересаджуесь зъ початкомъ червня на грядки въ пять рядѳвъ що 30 см. Здалось бы ви пѳдливати. Гатунки: париска жовта, Тріянонъ и Експресъ — всѳ три гатунки такї, що самї завязують ся въ головки и не треба ихъ звязувати для бѳленя.

ЕНДИВІЯ (ЩЕРБАКЪ).

Сѣсь при кѳнци червня и зъ початкомъ липня а пересаджуесь при кѳнци липня або зъ початкомъ серпня въ чотыри ряды що 40 см. Земля має бути справна, але не свѳжо погноена, бо тогды ендивїя легко гнїе. Коли листе верые землю, то въ погоду звязуесь легко кѳнцѳ листкѳвъ, чтобы осередокъ побѳлѳвъ и ставъ деликатный до ужитку. Спотребовуесь въ осени. На зиму не бѳлїть ся, але выкопуесь передъ морозами и всаджуесь зъ корѳнемъ въ вогкїй пѳсокъ въ пивници и обрываесь листки пѳсля пот, ебы.

Ескарїолька есть вѳдмѳна ендивїи зъ ширшими листками. Управляесь ви такъ само якъ ендивїю звычайну. Гатунки ендивїи: яснозелена мохова, цѳсарска зимова, велика ескарїолька зелена и жовта и и.

САЛАТА ЛИСТКОВА або РОШПОНКА.

Удаесь на якїй небудь земли. Сѣсь въ серпни або въ вересни въ десять рядѳвъ на грядцѳ. Листки обрываютъ ся на салату. Если ви прикрити, то и въ зимѳ можна ви уживати. Смакъ не конче добрый.

РѳЖУХА КЕРНИЧНА.

Рѳжуха управляесь тѳлько лѳтомъ и то въ ннспектѳ, де ви треба дуже пѳдливати и въ теплѳ тримати. Черезъ великїй захѳдъ мало хто ви плекае у насъ.

РѳЖУХА ОГОРОВОВА.

Высѳваесь при кѳнци марта въ вѳсѳмъ рядкѳвъ. Рoste дуже скоро. Уживаесь до убирания полумыскѳвъ. До той цѳли можна ви выплекати скорше въ вазонку.

ЦИКОРІЯ.

Сѣсь 15 до 20 цвѳтня на мѳсце въ пятьохъ рядахъ. Прорываесь такъ, чтобы що 10 см. стояла одна рoстина. Корѳне выкопуесь пѳзною осенью и засаджуесь въ теплѳй пивници а свѳжї паросты спотребовуесь въ зимѳ на дуже смачну салату. Гатунки: Бруксельска або Вїтлюфъ и шпарагова.

ЦИБУЛЯСТІ ЯРИНЫ.

До нихъ належать: цибуля звычайна, картофлянка, шальотка, перлѳвка, вѳчна цибуля або Яковлянка, поры, чеснокъ, тримбулька або зрѳзованецъ.

ЦИБУЛЯ ЗВЫЧАЙНА.

Цибулѳ управляють у насъ богато, але способѳ управы застарѳлый и лихїй. Сѳють у насъ цибулю звычайно дуже густо, дрѳбну сѳянку дымлять черезъ зиму а на другїй рѳкъ садять дымку, звычайно на гнѳйноѳ земли. Нинѳ вже мало хто такъ цибулю управляе а правильный способѳ управы есть слѳдующїй. Сѳсь насѳне на весну дуже вчасно

въ мартѣ або въ початку цвѣтня въ плитко скопану землю, пухку и добре скопану, але нѣколи въ свѣжо гнобну. Можна сѣяти и пѣдъ зиму, пѣзно въ осени. Сѣсь пять рядкѣвъ дуже плитко въ рѣвцѣ зроблені маркомъ, загортаєсь землею и приплескуєсь лопатами або хотъ притискаєсь рядки сильно граблискомъ. За глубоко посѣяне насѣне не сходитъ, або творить зелені стовбурѣ. Коли цибуля за густо засѣяна, то прорываєсь на 10—15 см., де хибне, тамъ тою росадою насаджуєсь. Можна вырвану росаду и на иньшій грядцѣ посадити, але она вже меньша и довше не зрѣе. На гнѣйной земли жене цибуля въ стовбурѣ и опѣсля гнѣе.

Грядки цибулѣ треба пильно зсѣкати и полоти а якъ ростины пѣдростуть, то трохи пѣдгорнути. Выбираєсь въ вересни.

Зъ такъ управляваного насѣня буде въ осени величезна и тревала цибуля заразы першой осени. Користъ зъ такои управы очевидна. Не треба заходу черезъ два роки, не треба дымити сѣянки, жадна ростина не выстрѣлить, коли зъ дымки черезъ половину стрѣдокъ и цибуля така тримаєсь въ зимѣ лѣпше, бо свѣжійша якъ дворѣчна и не гнѣе зовсѣмъ.

Гатункѣвъ до того способу управы есть богато. Лѣпшіи суть: ерфуртска блѣдорожева, голяндска, жовта грушковата а найлѣпшіи: цитавска и Великанъ Гайнемана, обѣ въ барвѣ жовтой, бѣлой и червоной.

Цитавска есть наибѣльше тревала, але пересажена часто тримаєсь стовбуромъ и не дозрѣває, коли Великанъ денебудъ посаженный все вытворює гарнй цибулѣ.

Другій способъ управы есть знаный у запопадныхъ господынъ и рѣжнить ся вѣдъ першого тымъ, що насѣне сѣсь перше въ инспектѣ а опѣсля высажуєсь на грядки. Сей способъ есть зовсѣмъ злишний у бѣольшой чаети гатункѣвъ. Вѣнъ потрібный при такой цибули, що потребує довшого часу до розвою. При той управѣ плекаєсь тѣлько дуже великй гатунки. Найлѣпша при томъ есть цибуля Ailsa Staig и зъ неи можна доховатись однофунтовыхъ цибулѣ. Росада у великихъ гатункѣвъ садить ся рѣдше — въ чотыри ряды на грядцѣ що 25 см. одна ростина вѣдъ другой. Зъ дымки не варто плекати цибулѣ. Садимо тѣлько трохи дрѣбнѣйшой цибулѣ на грядцѣ, щобы мати вчаснѣйше зеленй трибухи до кухни. Хто доконче забагає зъ дымки таку цибулю управляти, то нехай садить шѣсть рядкѣвъ а въ рядкахъ дымку що 10 см. Дымку садить ся плитко, бо за глубоко посажена росте зле.

Цибуля картофлянка, шальотка, перлѣвка и вѣчна не сѣють ся а розсаджують ся зъ дрѣбныхъ цибулокъ, що при нихъ порастають. У насъ ихъ мало управляють и впрочѣмъ не грають они важнѣйшой ролѣ. Для тыхъ, що хотѣли бы деякй зъ нихъ мати, можна сказати що картофлянку садить ся такъ якъ дымку, шальотку густѣйше, бо въ вѣсѣмъ рядѣвъ а въ рядахъ що 10 см. а перлѣвку такожь въ вѣсѣмъ рядѣвъ по 10 см. въ рядахъ. Вѣчнои цибулѣ нѣхто бѣльше не управляє а кѣлька ростинъ можна де будь въ кутику посадити.

ПОРЫ.

Сѣсь зъ початкомъ марта въ инсектѣ, або зъ початкомъ цвѣтня на грядцѣ. Можна сѣяти и въ вересни, бо поры звычайно не мерзнуть. Пересажуєсь зъ початкомъ мая и пѣзнѣйше въ справну, навѣть и въ свѣжо погноєну землю, коли гнѣй добре перегнивѣ. На грядцѣ робить ся 3 або 4 рѣвцѣ на 15 см. глубоки и на двѣ тыхъ рѣвцѣвъ садить ся росаду на 20 см. одна вѣдъ другои. По малу рѣвцѣ самѣ засыпають ся а около початку вересня засыпуєсь ихъ цѣлкомъ, ще й пѣдгортаєсь рядки такъ высоко, якъ листки зачинають ся, щобы стовбурѣ були зовсѣмъ закрытѣ и могли въ землѣ выбѣлится. Поры дають до росолу и роблять зъ вареныхъ салату. Гатунокъ : Великанъ карантанскій, Великанъ италійскій и наибѣльшій зъ усѣхъ болгарскій.

ЧЕСНИКЪ.

Зубцѣ чеснока садить ся въ шѣстьохъ рядахъ на 15 до 30 см. ростина вѣдъ другои. Зимовый чеснокъ садить ся пѣдъ зиму.

ТРИМБУЛЬКА або ЗРѢЗОВАНЕЦЪ.

Зрѣзованецъ не сѣсь а розсаджуєсь корчѣ на веснѣ або въ другѣй половинѣ серпня и то що два роки, бо иначе нидѣ. Садить ся въ чотырохъ рядахъ що 25—30 см. Добре давати зрѣзованецъ на обвѣдки до грядокъ. На сухихъ, высокихъ мѣсяхъ єсть дуже

нужденный а въ земли справнѣй и вогкѣй удаєсь розкѣшно.

ШПИНАТЫ.

Шпинать и то зовсѣмъ добрый можна варити зъ лободы, зъ молодыхъ гонѣвъ кропивы, зъ хиньской гѣрчицѣ, римской капусты и т. д.

Правдивый шпинать сѣсь въ справнѣй, погноєнѣй земли въ пятохъ рядкахъ. На ужитокъ въ маю сѣсь въ другѣй половинѣ марта, на пѣзнѣйшій ужитокъ въ другѣй половинѣ цвѣтня. Лѣтомъ не сѣсь, бо заразъ выстрѣлює въ насѣне, ажъ зъ початкомъ серпня высѣваєсь до ужитку на осѣнь а около 15 до 20 вересня до ужитку на вчасну весну. Найлѣпшій гатунокъ єсть великолистный Вирофле, такожь Голіять, пѣзний темвозеленый и др.

Новозеляндскій шпинать сѣсь найлѣпше въ осени въ чотырохъ рядкахъ. Прорываєсь такъ, щобы ростины стояли на 30 см. вѣдъ себе. Зрѣзуєсь безнастанно и молодѣ гоны уживаєсь на шпинать.

Шавъ авглійскій тревалый уживаєсь такожь на шпинать. Заходу зъ нимъ не богато. Посѣяный де въ кутѣ по 6 рядкѣвъ на грядцѣ тримаєсь дуже довго и вырастає на весну дуже швидко. Трохи сапаня и полєня, се весь захѣдъ коло него.

ЩАВЪ або КВАСОКЪ.

Листе зъ щаву уживаєсь на зупы и борщѣ. И дикій шавъ можна уживати, але огородовый

есть деликатнѣйшій а зриваний часто дае все свѣжі листки до ужитку, такъ що въ всякомъ господарствѣ не завадитъ его плекати. Вдоволяясь якимъ небудь мѣсцемъ, удасть въ пѣвѣтѣни и не вымагає жадного бѣльшого заходу. Сѣсь его при кѣнци марта або въ цвѣтѣни по пять рядкѣвъ досыть густо. Пересаджувати можна, але нема потреби. Старій корчѣ можна такожъ розсаджувати. Щавъ есть многолѣтна ростица. Въ роцѣ треба его часто зрѣзувати и гоны цвѣтовѣ усувати, вєли хоче ся мати черезъ цѣле лѣто гарне и велике листѣ. Гатунокъ: Бельвиль и великолиетный нѣмецкѣй.

ОГОРКОВАТІ РОСТИНЫ.

До нихъ належать огѣрки, мельоны та кавуны и гарбузы та дынѣ.

ОГОРКИ.

Огѣрки суть досыть выбагливѣ. Треба ихъ садити въ земли добре згноєнѣй. Если земля недостаточно товста, тогда выкидаєсь рѣвчикъ на 15 см. глубокой, наповнюєсь гноємъ, накрыває ся землею и садитъ ся по два зерна на серединѣ грядки що 30 см. и то въ першѣй половинѣ мая. Коли оба зерна зѣйдуть, то слабшу ростицу выриваєсь. Мѣсе, де плекаєсь огѣрки, має бути тепле, сонѣчне и затишне вѣдѣ вѣтрѣвъ. На вѣтрахъ и продувахъ а ще въ лихѣй земли зъ огѣркѣвъ нѣчого не выйде. Коли огѣрки дѣстануть 4 до 5 листкѣвъ а сильно ростуть, то добре ихъ верхки ущѣпи-

нути. Они пустять скоро новѣ гоны а на нихъ повстануть цвѣты зъ овочемъ, бо першѣй цвѣты звычайно глухѣ (пустѣй). При слабшихъ ростицахъ треба общѣпуване залишити. Коли ростица пѣдростуть, то ихъ обгортаєсь а въ посуху пѣдливаєсь. Грядкѣй огѣрковѣй можна вчасно обсаджувати салатою, що зъужиткуєсь, заки огѣрки пѣдростуть. Боки грядокѣй обсаджуєсь зрѣдка що 1 м. або 1 м. 20 см. карафѣолами або бруксельскою и простою капустою. Огѣркамає се не шкодитъ, ще мають захистъ вѣдѣ вѣтру и спеки сонѣчною.

Хто хоче мати огѣрки вчаснѣйше, той высѣває ихъ въ скринѣчки або въ скаралуцѣ зъ яєцѣ, наповненѣй землею вже 5 до 10 цвѣтѣня и высажує пѣдхованѣй ростицы въ другѣй половинѣ мая разомъ зъ скаралуцею, бо въ земли корѣнцѣ пробють еи. Можна огѣрки и въ инспектахъ плекати, але се оплатитъ ся лише пѣдѣ бѣльшими мѣстами.

Гатунокѣй: Найлѣпшѣй до квашеня суть середнодогѣй ерфуртскѣй. Зъ короткихъ суть добрѣ росийскѣй або муромскѣй.

Дуже довгѣй огѣрки суть непригѣднѣй до ужитку а часто пустѣ въ серединѣ и притѣмъ гѣржавѣй. Суть ще и огѣрки тычнѣй японскѣй. Тычки треба до нихъ давати сильнѣй и верхомъ зчѣплювати до купы бо зъ нихъ звисає богато довгихъ и тяжкихъ огѣркѣвъ, що обломилѣ бы слабѣй тычки.

МЕЛЪОНЫ И КАВУНЫ.

Тѣлько въ полудневоєвсхѣднѣй части Галичины, отже на Покутю и примєжнѣй части Подѣоля удають ся и дозрѣвають мельоны и ка-

вуны яко тако и тамъ садять ихъ по городахъ зъ сонѣчнымъ положенѣмъ. Въ прочій части Галичины мало коли можуть они дозрѣти и треба ихъ управляти по инспектахъ. Се плекане дуже утяжливе и далеко лѣнше купити собѣ готові мельоны за невеликій грошъ, нѣжъ заходитись коло нихъ. Для великихъ аматоровъ добрый есть слѣдующій способъ. Въ звычайномъ инспектѣ даєсь на верству кѣньского гною ще верству коровячого и ажъ опѣсля добре приладжену землю инспектову, перемѣшану зъ пѣскомъ и землею зъ морогу. Такой инспектъ приладжуєсь межи 15 а 20 мартомъ. На початку цвѣтня садить ся въ ту землю пѣдъ одно вѣвно двѣ рослины мельонові пѣдховані трохи попереду въ иньшомъ инспектѣ. Треба тыхъ мельонѣвъ дуже пильнувати, не перестудити и правильно обрѣзувати. Коли мельонъ має чотыри листки, то обтинає ся его на два листки. Коло тыхъ листкѣвъ поветануть два нові гоны а якъ на нихъ выросте по пягъ новыхъ листкѣвъ, то конецъ зъ пятымъ листомъ такожъ обрѣзуєсь и знова дѣстанемо по чотыри нові гоны, разомъ вѣсімъ. На тыхъ гонахъ покажуть ся вже плодови цвѣты. Треба ихъ штучно заплѣднити, набираючи пензлемъ пылку зъ глухого цвѣту и притискаючи его до знаменъ стовпикѣвъ цвѣту плодового. На одной ростинѣ полишаєсь наибѣльше чотыри мельоны а всѣ гоны непотрѣбні вѣдтинаєсь. И той гѣнъ, що має на собѣ мельонъ, обтинає ся на два листки по за овочемъ а нововоставшій два гоны лишає ся вже, щобы допроваджували соки до мельону. Гатункѣвъ мельонѣвъ безъ кѣнца. Зъ канталюпѣвъ зъ нерѣвною поверхнею найлѣнші суть парискій

и конзуль Шилеръ, зъ сѣткованыхъ: берлинскій, парискій, турскій и др. Зъ кавунѣвъ зъ чорнымъ зерномъ: украинскій зеленый. Сей ще найчастѣйше доходить у насъ и безъ великого заходу, але меньше смачный якъ мельоны.

ГАРБУЗЫ и ДЫНЬ.

Въ насъ управляють загально гарбузы и дынѣ по огородахъ и поляхъ, особливо межи кукурузою. Той способъ управы дуже простый. То ту, то тамъ понасаджують зерень, при сапаню кукурузы трохи обгорнуть молоді рослины и по всѣмъ заходѣ. Въ добрый рѣкъ удають ся и при тѣмъ способѣ управы гарній гарбузы, уживані по трохи до кухнѣ а головно на папу для худобы. На лѣнші роды гарбузѣвъ и дынѣ, придатныхъ до смаженя конфитурѣвъ, на робленє компотѣвъ и смачныхъ стравъ, добре бы звернути бѣльше стараня. Въ осени треба выкопати ямки на 40 см. глубоки, насыпати попеломъ и полати гноѣвкой а на весну садити въ тѣ ямки зерна и часъ вѣдъ часу пѣдливати. Кто не поробивъ ямокъ въ осени, нехай на весну въ такъ само за глубоки ямки дасть доброи землѣ, перемѣшаной зъ перегнилымъ гномъ, але безъ попелу. Найлѣншій гатунокъ есть „жовтый, сѣткованный великанъ мельоновый“. Дуже довго тримає ся „Мирноа“, великій есть „Китъ“. Зъ дынѣ велика и добра есть американьска дыня.

СТРУЧКОВІ ЯРИНЫ.

Всѣ стручкові ярины не потребують свѣжого погною, можна сѣяти ихъ въ третѣмъ

ропѣ. Въ дуже гнѣйнѣмъ поли растутъ они дуже розкѣшно, але мало мають стручкѣвъ.

ГОРОХЪ.

Огородовѣ горохи дають на зелено дуже смачну и поживну страву черезъ цѣле лѣто, треба тѣлько дѣбрати собѣ всѣлякихъ вчасныхъ, середнихъ и пѣзныхъ гатункѣвъ а въ лѣтѣ по сѣяти ще разъ вчасный гатунокъ зъ свѣжого насѣня, щобы мати горошокъ на пѣзну осѣнь.

Управа горохѣвъ не вимагає великого заходу. Найлѣпше сѣяти по два рядки на грядцѣ. Грядки до вчасныхъ горохѣвъ можуть бути на 1 м. а до пѣзнѣйшихъ въ звичайнѣй ширинѣ на 120 см. Робити ся по обохъ бокахъ грядки на 20 см. вѣдъ краю два рѣвцѣ на 8—10 см. глибокѣ а въ тѣ рѣвцѣ сѣе ся горохъ досеть густо (на 1 см.) и засуваєсь граблями. Якъ горохъ зѣйде, треба вѣго обсапати, за якихъ двѣ недѣли опѣсля пѣдгорнути и потычити. Рѣще даєсь зъ боку, а не зъ середини и втыкаєсь такъ, щобы було зъ обохъ бокѣвъ до себе нахилене. Першѣй горохъ зъ найвчаснѣйшого гатунку сѣєсь на веснѣ якъ найскорше, скоро тѣлько земля обсохла, бѣольшу часть другихъ горохѣвъ сѣєсь въ перестанкахъ що тыжня або якъ тамъ выпаде, найбѣольше въ цвѣтнѣ а найпѣзнѣйшѣй гатунки ще и въ маю.

Хто хоче мати горохъ ще вчаснѣйше, може высѣяти вчасный гатунокъ до скринки въ хатѣ дуже густо вже зъ початкомъ лютого. Коли ростинки пѣдоймуть ся, треба ихъ призвычайти до зимна и высадити въ мартѣ въ ґрунтъ купками зъ землею по 5 до 6 горо-

хѣвъ на 10 см. вѣдъ себе. Деякѣ гатунки можна сѣяти пѣдъ зиму въ грядку и такѣй горохъ выйде дуже скоро и вже при кѣнци мая будуть стручки до ужитку.

Горохѣвъ розрѣжняемо три роды : 1) гладкѣй лусковѣй, 2) морщенѣй англѣйскѣй и 3) цукровѣй. Найвчаснѣйшѣй горохи суть лусковѣй зъ гладкими дробѣйшѣйшими зернами ; смачнѣйшѣй вѣдъ нихъ, солодкѣй зъ великими зернами суть англѣйскѣй морщенѣй, але они приходять трохи пѣзнѣйше, а цукровѣй мають мало практичного значѣня. Ихъ ѣдятъ дѣти сирѣ зъ лущкою, бо не мають лыка.

Гатунки, зъ гладкихъ вчасныхъ горохѣвъ найлѣпшѣй суть : „Предтеча“ Гайнемана и Дипного найвчаснѣйшѣй маєвий, оба на 60 см. высокѣй, зъ англѣйскихъ ; Великанъ найвчаснѣйшѣй, Емиръ (70 см.), Телефонъ Картера (120 см.), Княгиня (140 см.), Перфекція (75 см.), Цензоръ (100 см.) и Михайлѣвскѣй (90 см.). Цензоръ єсть зъ нихъ найплѣднѣйшѣй а Михайлѣвскѣй найпѣзнѣйшѣй. На культуру пѣдъ зиму надаєсь „Предтеча“ Гайнемана. Зъ цукровыхъ горохѣвъ добрый єсть : вчасный низкѣй плѣднѣй (30 см.), вчасный Великанъ (100 см.), и Мамуть (150 см.) Низкѣй, пѣшѣй горохи суть непрактичнѣй, бо мало мають стручкѣвъ и пѣдгнивають.

ФАСОЛЯ ШПАРАГОВА.

Фасолю шпарагову спотребовує ся на зелено крайну зъ сметаною и цѣлыми струками замѣсть шпарагѣвъ. Добра шпарагова фасоля повинна бути дуже деликатна и нагадувати своимъ смакомъ справдѣ шпараги. На сѣбану можуть йти и менше добѣрнѣй гатунки.

Розрѣзняемо фасолю пѣшу и тычну. Пѣшу выгдѣйше садити, бо менше заходу и тычокъ не треба, але она въ мокрый рѣкъ подгнивае и еи делкатнѣй вѣдмѣны дѣстають дуже скоро ржи и на нѣй струкѣвъ богато бѣльше якъ на пѣшѣй и струки суть пересѣчно довшѣй и красшѣй якъ на пѣшѣй. Кто легко може мати тычки, нехай садити тычну фасолю а пѣшою лише трохи и то вчасного гатунку, бо пѣша приходити о два—три тыжѣ вчаснѣйше. Пѣшу фасолю садити ся першѣй разъ 5—10 мая, а опѣсля еще въ червни а навѣть и въ липни. Можна на зелену еще садити и въ першихъ дняхъ серпня на опорожненыхъ грядкахъ. На грядцѣ садити ся три ряды, кучками по пять зерень що 30 см. для вчасныхъ, а що 40 см. для пѣзнѣйшихъ гатункѣвъ. Зерна засаджуе ся мѣлко и не кидае ся ихъ на кучу а розмѣщуе ся рѣвномѣрно въ свѣжо скопану землю и притискае ся зъ верха трохи, щобы насѣне земля добре обтиснула. Треба грядки обсапати, а фасолю якъ подросте, обгорнути. Гатунки пѣшѣй: до краяня добра есть шаблѣвка (зъ бѣлымъ зерномъ) и червона фляжолѣ; на шпарагову фасолю; Великанъ Гейнриха зъ зелеными струками и фляжолѣ воскова, кривострука торгова фасолѣ и Великанъ шаблястѣй зъ жовтыми струками.

Тычну фасолю садити ся въ два ряды що 70 см, по 9—11 зерень кругомъ. Въ середину приходити тычка.

Если тычки слабѣй, то добре ихъ по три нахилити до себе и звязати въ гѣрѣ; сильнѣй тычки можуть стояти и кожда для себе. Фасолю треба обѣчи и обгорнути. Найчастѣйше

есть звычай не садити тычною фасолѣ на окремыхъ грядкахъ а по бараболи або попѣды плотности рядами. Се вже рѣчь байдужна, аби лише гатунки були добрѣй, а сихъ тяжко дѣбрати, бо и найлѣпша фасолѣ помалу у насъ зводити ся, а добра фасолѣ зъ климату бѣльше вогкого деревѣе у насъ и несмачна. До краяня добра есть тычна шаблѣвка, бо мае дуже широкѣй, грубѣй и довгѣй (на 30 см.) струки, такъ що выдатокъ зъ неи незвычайнѣй. До вареня струками уйде реньска цукрова, лѣпша есть Бисмаркъ и ерфуртска торгова, всѣ зъ зелеными струками, дальше Mont d'or, тычна фасолѣ и Викторѣя зъ жовтыми струками. Ся послѣдна есть чудесна на смакъ и не мае найменшѣго лыка, навѣть зъ боку, але доходить пѣзнѣйше и въ посушнѣй рѣкъ заводити. Дуже вчасна и бивна есть авангардѣ, але у насъ лыковата и добра хѣба до ужитку на сухо и тогды она богато смачнѣйша, якъ знанѣй у насъ ясьокъ и и. Зъ пѣшнѣхъ фасолѣ найлѣпша до ужитку на сухо есть жовта париска фасолѣ.

БОБЪ.

У насъ ужитку бобу на зелену ярину не знають. Молоденькѣй бѣбъ (зъ городовыхъ гатункѣвъ) крае ся и варити ся такъ само якъ фасолю, а що бѣбъ приходити дуже вчасно, то вже на мѣсяць передъ фасолькою можна мати дуже смачну ярину. Пѣзнѣйше, якъ вже струки бобу за старѣй до краяня, луцити ся бѣбъ молодѣй, варити ся зъ солониною и тогды такѣй мягонькѣй и делкатнѣй, що розплывае ся на язьцѣ.

Садить ся бѣбъ зъ початку марта якъ найскорше. бо морозу не боить ся, въ рядахъ купками по три зерна що 20 см. Найлѣпше садити рядами по бараболяхъ, а не на окремыхъ грядкахъ, бо густо посаженный має мало струкѣвъ. Найлѣпшій гатунокъ єсть ерфуртскій Великанъ або бѣлый бѣбъ винзорскій.

ПОМИДОРЫ.

Помидорѣвъ споживають въ Росіи, въ полудневѣй Италіи и другихъ полудневыхъ краяхъ величезну скѣлькѣсть и то сырыхъ, смаженихъ, варенихъ. въ компотахъ и т. д. У насъ роблять зъ нихъ тѣлько сосъ и супы и то не каждый ихъ любить. Дятого и управа ихъ на жалъ занедбана а заслугоу на бѣльше рѣзновсюдене.

Засѣває ся помидоры въ инспектѣ досыть рѣдко, або еще лѣпше въ вазонкахъ и тогды держитъ ся ихъ при вѣкнѣ. Коли трохи пѣдростуть, розсаджуе ся ихъ въ бѣлшій вазонки по кѣлька и зъ тыхъ вазонкѣвъ або зъ инспекту высаджуе ся въ половинѣ мая въ грунтъ. Земля повинна бути дуже добра. Помидорѣвъ не садить ся богато, тому и можна приготоувити для нихъ найлѣпше мѣсеце при парканахъ, будынкахъ въ сонѣчнѣй, полудневѣй выставѣ. Добре дати въ спѣдъ гною хотьбы и на 40 см. грубо, присыпати зверху компостовою або инспектовою землею и такъ садити помидоры що 80—100 см. Помидорѣвъ не можна лишати безъ плеканя, щобы росли, якъ имъ подобаєсь, бо тогды не доховаємось добрыхъ овочѣвъ,

буде богато была и листья а овочѣ будуть дрѣбнѣй, приходять пѣзно и не дозрѣвають. Треба помидоры общипувати. Каждая ростина дѣстае тычку и до неї привязуеь. Всѣ бѣчний гоны общипуе ся а ростучій гонъ головный привязуе ся знова выше и выше ажъ до початку вересня, коли ростина буде около 1½ м. висока. При такѣмъ плеканю покрыве ся помидоръ вѣдъ долу до горы дуже великими и дуже красными овочами. Они скоро червонѣють а выгядь такъ плеканого ряду помидорѣвъ ажъ ханае за очи своею розкѣшностію и добѣрностію. Дозрѣвають помидоры въ серини и вересни. Якъ котрѣ на верхкахъ ростинъ не дозрѣлѣй, то ветавляеь ихъ на вѣкно, де пѣзнѣйше доходятъ або зъуживаеь на зелено до всякой потреби.

Гатунокѣвъ и то добрыхъ єсть безъ кѣнця. Згадаемо фикарацци, „Обыльнѣсть“, Микадо, „Найлѣпшій на поле“ и Король вчасныхъ.

РОСТИНЫ, зъ якихъ СТОВПЦѢ ЛИСТОВІ УЖИВАЮТЬ на ЯРИНУ.

Въ захѣднѣй Европѣ єсть кѣлька родѣвъ яринъ у насъ незнанихъ, часто навѣтъ зъ имени. Плекають тамъ ростины зъ сильными стовпцями при листю а тѣ стовпцѣ спотребовують до вселякихъ цѣлей. Розводитись довго надъ ихъ управою годѣ, але коротко можна для цѣкавыхъ подати спосѣбъ. Такі ростины суть : карды. селеры блихованѣй, рабарберъ и др.

Карды засажують на глубоко скопанѣй, добре справнѣй земли въ оденъ рядъ на грядѣ що 1 метеръ. Добре посадити по кѣлька зеренъ при купѣ а потому слабшій ростины перервати. Въ осени, якъ листе розвине ся, обвивае ся соломѣю и обгортае ся землею, щобы

стовиць выбѣлили ся, крає ся на коротшій куснѣ и варить ся та подаєсь якъ шпараги, до якихъ они въ смаку цѣлкомъ подѣбнѣ. На зиму даєсь ихъ до пивницѣ зъ корѣнемъ въ пѣсокъ и зъ нихъ можна мати довго въ зимѣ ярицу, що цѣлкомъ не уступає шпарагамъ въ смаку. Гатунокъ: карды зъ Турь.

Селеры, що не творять грубого корѣня а ростуть бивно въ листѣ, заєває ся и плекає якъ звычайнѣ и высаджує ся въ половинѣ мая на грядки въ два ряди що 30 см. Землю приготавлиєсь дуже добру. Треба выкинути на грядцѣ два рѣвцѣ 30 см. широкѣ а 40 см. глубоки, наповнити гноємъ, присыпати зверху землю и въ ту землю садити селеры, але такъ, чтобы рѣвцѣ були ще на 20 см. глубоки. Треба часто подливати. Въ половинѣ серпня засынуєсь рѣвцѣ а пѣзнійше обгортаєсь ростины ще бѣльше, чтобы стовиць въ земли выбѣлились. Спотребовуєсь ихъ на сыро якъ редьковцю, або на салату зъ оцтомъ и оливою, або варенѣ якъ шпараги.

Зъ рабарберу уживаєсь стовицьвъ на компоть. Бєть то ростины многолѣтна и для того треба приготувати для неѣ дуже добру землю. Скопуєсь землю на два штихи и даєсь богато гною. Розсаджуєсь корчѣ рабарберу въ мартѣ що 1 м. Зъ насѣня выходять гатунки лихѣ а найлучшѣй гатунокъ — королева Викторѣя — треба розсаджувати зъ старыхъ корчѣвъ. Заговляєсь ихъ въ солидныхъ фирмахъ. Треба ростины подливати а если покажуть ся гоны зъ цвѣтомъ, то обривати. Листѣ обриває ся ажъ на другѣй рѣкѣ черезъ весну до кѣнця червня. Коли ихъ обкопуєсь и правильно гноить ся, то ростуть красше.

ХРѢНЬ.

Хрѣнѣ управляютъ у насъ дуже рѣдко, хѣба трохи подѣ Львовомъ. Звычайно выкопують собѣ его пѣсля потреби зъ дико растущихъ ростиныхъ въ осени або на веснѣ въ своемъ городѣ або у сусѣдѣвъ, а зовеьмъ не клопочуть ся его плеканємъ. Хто потребує трохи хрѣну тѣлько для себе, то такѣ спосѣбъ и найлѣпшѣй, хотъ дикѣй хрѣнѣ меньше смачнѣй и корѣвѣ его дрѣбне и недорѣдне. Подѣ бѣльшими мѣстами оплачуєсь дуже добре управа хрѣну, лѣпше якъ управа цибулѣ, буракѣвъ и иньшихъ звычайныхъ яринѣ.

Выбираєсь тонкѣ, довгѣ на 30 см. а гладкѣй коренѣ хрѣну и обтираєсь сукномъ. На грядцѣ робить ся три рѣвцѣ на 6 см. глубоки и въ нихъ кладєся коренѣ поземо що 40 см., такъ що межи поодинокими пласколекачими коренями єсть около 10 см. вѣддалєня. Тоншѣй кѣнєць кореня притискаєсь трохи ногою, чтобы пѣшовѣ трохи глубше и присыпуєсь землєю. Зъ высшого, грубшого кѣнця зрѣбѣть ся головка хрѣну а зъ низшого пустать ся новѣй коренѣ, що годують ростины.

Щобы коренѣ були дорѣднѣй, треба ихъ садити въ дуже добру землю. Въ лѣтѣ треба зо три разы и то въ червни, липни и серпни вѣдгорнути коренѣ, обтерти сукномъ, обрвати бѣчний корѣнцѣ, если якѣ покажуть ся, и знова присыпати. Въ осени будемо мати зъ такъ плеканого хрѣну грубезнѣй, гладенькѣй коренѣ, очевидно лѣпше платнѣй, якъ миршавѣй дикѣй хрѣнѣ.